

KRONIKA

UTVÁRANIE VZÁJOMNÉHO POZNANIA PROSTREDNÍCTVOM VZDELÁVANIA
(19. A 20. STOROČIE)

FRANCÚZSKO-ČESKO-SLOVENSKÁ KONFERENCIA 23. A 24. OKTÓBRA 2015
PARDUBICE, ZÁMOK

V krásnych renesančných priestoroch obnoveného zámku v Pardubicach sa koncom októbra 2015 konalo ďalšie podujatie zorganizované francúzsko-česko-slovenskou komisiou historikov. Tematika vzdelávania bola súčasťou výskumného projektu centra excelentnosti *Groupe de recherches Connaissance de l'Europe médiane* (zodpovedný riešiteľ Antoine Marès), Univerzity Paris 1, Panthéon-Sorbonne a labexu EHNE (Ecrire une histoire nouvelle de l'Europe – Napísať nové dejiny Európy). Podujatie zorganizovala Milena Lenderová z Univerzity v Pardubicach, ako spoluorganizátori sa na jej uskutočnení podieľali Filozofická fakulta Karlovej Univerzity v Prahe a Historický ústav SAV.

Konferencia bola rozčlenená do troch širších tematických celkov: vyučovanie, civilizácia, interpretácia a výskum. Na úvod odzneli obsiahle prednášky Antoina Marèsa a Kingy Callebat-Swiatkowskej z Univerzity Paríž 1, Panthéon-Sorbonne, venované vyučovaniu češtiny a poľštiny na vysokých školách vo Francúzsku, a to od prvej polovice 19. storočia až do súčasnosti. Prednášky opätovne upriamili pozornosť na jednotlivé osobnosti – slavistov, bohemistov či polonistov a na vzdelávacie inštitúcie. Od Katedry slovanskej reči a literatúry na Collège de France, cez Školu východných jazykov a civilizácií, ktorá v súčasnosti pôsobí pod menom *l'Institut national des langues et civilisations orientales* (Inalco), Slobodnú školu politických vied (dnes *Institut des sciences politiques*) až po súčasné početné univerzity. Obidve prednášky zasadili vyučovanie češtiny (čiasťočne v najnovšom období aj slovenčiny) do kontextu kultúrnych dejín a kultúrnej politiky v 19. a 20. storočí. Podobný charakter mala i prednáška Sophie Coeuré zo 7. parížskej univerzity Denisa Diderota, zameraná v rovnakej miere na vyučovanie a výskum ruských dejín v rokoch 1920 – 1960 pod názvom *Ruské a sovietske dejiny na francúzskych univerzitách a vo výskumných centrách v rokoch 1920 – 1960: paradigma politická a paradigma civilizačná*. Na tému *Francúzsky jazyk a literatúra v kultúrnom poli českých univerzít v 19. a 20. storočí* sa sústredil Jiří Hnilica z Pedagogickej fakulty Karlovej univerzity. Vyšiel zo štatistiky: v roku 1870 sa na české vysoké školy zapísalo 30 % frankofónnych študentov, v roku 1914 ich bolo 60 %, vrchol sa dosiahol v roku 1938 s 68 %. Po druhej svetovej vojne ich podiel kolíše medzi 2 – 9 %. Priblížil niektoré osobnosti pôsobiace v romanistike, ako boli napríklad lektori (Léon Chollet), vedúci katedry romanistiky (Jan Hurban Jarník), filológov a špecialistov na komparatívne literárne štúdiá (František Xaver Šalda, Václav Černý). Viaceré z týchto osobností pôsobili aj na Slovensku. Slovenskú romanistiku na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského predstavila Jana Truhlářová, ktorá uprednostnila vyučovanie francúzskej literatúry a civilizácie v rokoch 1923 – 1960 a analýzu života a aktivít vysokoškolských učiteľov Josefa Kopala, Léona Cholleta a Antona Vantucha. Zhodnotila aj činnosť Prokopa Miloslava Haškovca, ktorý až do roku 1928 viedol seminár románskych jazykov na Filozofickej fakulte v Bratislave, druhý najväčší po seminári slovenských jazykov. Spomenula ďalej činnosť lingvistu Vladimíra Bubna, ktorý pôsobil v Bratislave v rokoch 1927 – 1944, H. Jarníka a ďalších. Katarína Bednárová z Filozofickej fakulty UK sa zamerala na dlhé historické obdobie od konca 18. do konca 19. storočia v objavnej a obsažnej prednáške *Francúzska prítomnosť na Slovensku – kultúrny okruh, vyučovanie, jazyk a literatúra*.

Poukázala najprv na štatút francúzštiny v heterogénnom kultúrnom prostredí s veľmi silnou germanofónnou orientáciou. Potom sa zamerala na kultúrne vyžarovanie (ovládanie francúzštiny, jej používanie v súkromnej komunikácii, knižnice a obeh francúzskych kníh, spôsoby čítania), ďalej na preklady francúzskych pedagogických a vedeckých prác ako i preklady beletrie a napokon na vyučovanie francúzštiny. Bohumila Ferenčuhová predstavila príspevok, ktorý spracovala spoločne s Ľubicou Kázmerovou a týkal sa vyučovania francúzskeho jazyka a literatúry na stredných školách na Slovensku v rokoch 1918 – 1945. Autorky sa zamerali najmä na vyučovanie francúzštiny na gymnáziách rôznych typov, na učebné osnovy, metodiku a na vyučovanie o Francúzsku aj na iných predmetoch – dejepis, zemepis, občianska náuka. Privilegované postavenie vyučovania francúzštiny na Slovensku sa stráca po reforme stredoškolského vzdelávania v roku 1940. V tematickom celku vyučovanie odznela ešte bilancia spoločnosti Gallica v rokoch 2000 – 2014 (Petr Kyloušek, Masarykova univerzita Brno).

Druhý tematický celok sa venoval civilizácii. V jeho rámci odznela pútavá prednáška Claire Madlovej zo Cefresu v Prahe, ktorá poslucháčov ponorila do čias od konca 18. do konca prvej polovice 19. storočia. V názve prednášky autorka citovala podtitul jednej z publikácií, ktoré analyzovala: „*Na vyučovanie, potešenie a zušľachtenie Srdca.*“ *Pedagogické knihy vydané a dostupné v Prahe od potlačenia jezuitov do jari národov.* Venovala sa v nej literatúre písanej latinsky, nemecky aj česky, v ktorej sa všetci autori usilovali zvýšiť úroveň vzdelávania s cieľom vychovať „občanov“ na posilnenie autority štátu a ukovanie politického spoločenstva. Zvláštny dôraz položila na komparáciu lokálnej tvorby s importovanou literatúrou a jej využitie na utváranie spoločenstva všetkých obyvateľov českých krajín. Civilizačnému prínosu Alliance française ako mediátora francúzskeho jazyka a kultúry sa venovala Milena Lenderová (obdobie 1883–1914), pričom obdobie po roku 1918 analyzoval pod jej vedením študent magisterského štúdia Lauret Kevit. Súčasnú činnosť Alliance française v Českej republike priblížila Diana Bangoura na príklade Alliance française v Pardubicách.

Tretí veľký tematický celok bol venovaný Interpretácii a výskumu. Eduard Maur analyzoval *Obraz Francúzskej revolúcie v českej historiografii v rokoch 1848 – 1938* – v monografiách, významnejších vedeckých štúdiách, encyklopédiách a školských učebniciach. Všimol si aj preklady najmä francúzskej, ale aj inej zahraničnej literatúry na túto tému. Upozornil na súvislosti medzi aktivitami českých historikov a tým, ako na ne pôsobila politická moc rôzneho typu. Veronika Středová z Univerzity v Hradci Králové si vybrala tému o *Škole Annales v Českých krajinách v medzivojnovom období*. Upozornila na to, že českí historici ako J. Šusta, B. Mendl, neskôr F. Kutnar sa orientovali v prevažnej miere na nemeckú historickú školu. Neboli pod priamym vplyvom francúzskych Análov, postupne sa však prejavila určitá vnútorná príbuznosť. Ich záujem sa postupne preorientoval od udalostnej (príbehovej) historiografie k hospodárskym a sociálnym aspektom historického vývoja. I českí historici chceli uchopiť históriu v jej totalite a boli otvorení novým metodologickým postupom. Doubravka Olšáková z HÚ AVČR predniesla výsledky svojho výskumu o vplyve Rogera Garaudyho na intelektuálny život v komunistickom Československu, odohrávajúce sa, ako to pôsobivo uviedla, *Medzi dialógom a prekliatím*. Eva Frimmová, ktorá sa na stretnutí nemohla zúčastniť osobne, napísala príspevok o Antonovi Vantuchovi ako historikovi 17. – 18. storočia a mediátorovi slovensko-francúzskych stykov v oblasti historiografie v šesťdesiatych rokoch 20. storočia. Obdobie 1955 – 1979 predstavovalo novú etapu vo svetovej vede. Justine Faure z Ústavu politických vied zo Štrasburgu spracovala vedeckú spoluprácu a nadnárodné vedecké siete v americkom výskume. Zamerala sa na východoeurópskych beneficentov v amerických vedeckých výmenných programoch v humanitných a spoločenských vedách v rokoch 1955 – 1975 a na mechanizmus ich výberu. Konštatovala, že po nesmelých začiatkoch vedecká výmena medzi USA a sovietskym blokom významne vzrástla a americké univerzity vypracovali mechanizmy na vývoj skutočných programov spolupráce.

Počas konferencie profesor Antoine Marčs prezentoval publikáciu *La France et l'Europe centrale, Médiateurs et médiations*, ktorá vyšla v Paríži v Institut d'études slaves (2015). Sú v nej uverejnené prepracované kapitoly, ktoré pôvodne odzneli na francúzsko-česko-slovenskej konferencii v Paríži roku 2013, medzi nimi aj od piatich autorov zo Slovenska (M. Brtko, B. Ferenčuhová, E. Frimmová, M. Kšiňan a J. Truhlářová).

Prítomní členovia komisie sa v Pardubicách dohodli, že ďalšia trojstranná konferencia sa bude konať 18. a 19. mája 2017 v Bratislave na tému *Sorties de guerre – dès guerres napoléoniennes à la deuxième guerre mondiale (Odísť z vojny – od napoleonských vojen po druhú svetovú vojnu)*.

Bohumila Ferenčuhová

FACES OF THE COMMUNITY: AGENCY AND MEANING IN URBAN VISUAL COMMUNICATION, CENTRAL EUROPE 1400–1700

Na Filozofickej fakulte Juhočeskej univerzity v Českých Budejoviciach sa v dňoch 12. – 14. novembra 2015 uskutočnila medzinárodná interdisciplinárna konferencia, organizovaná v rámci trojročného výskumného projektu GAČR č. 14-25417S *Tváře komunity. Obrazy, symboly a performance pozdně středověkého a raně novověkého města (1400–1700)*. Na grante pracoval sedemčlenný pracovný tím zložený z historikov a kunsthistorikov (Kateřina Horníčková, Michal Šroněk, Jan Ivanega, Kateřina Pražáková, Ivo Janoušek, Petr Adámek, Jana Doktorová), ktorý skúmal vizuálnu komunikáciu v období 1420 – 1729 prostredníctvom obrazov, symbolov a rituálov. Výskum bol zacielený na príklad Prahy ako rezidenčného kráľovského mesta, ako aj viacerých ďalších juhočeských miest (napr. České Budejovice, Tábor, Písek, Soběslav, Jindřichův Hradec, Slavonice, Dačice) a komparatívne aj rakúskych miest Weitra a Freistadt na základe zahraničnej spolupráce s Elisabeth Gruber z Universität Wien.

Konferencia prebehla v angličtine a bola zameraná na vizuálne a rituálne verejné prejavy ako účinné mediálne prostriedky reprezentácie, legitimizácie, ambícií, kultúrnych a konfesijných afiliácií oficiálnych mestských predstaviteľov, ako aj ďalších predstaviteľov mestskej elity a rôznych mestských spoločenstiev. Na konferencii vystúpilo 19 prednášajúcich, okrem domácich českých členov projektu sa jej zúčastnili aj ďalší účastníci z Česka, Rakúska, Nemecka/Japonska, Talianska, Maďarska/Rumunska a Slovenska. Úvod konferencie patrilo prof. Jaroslavovi Millerovi, rektorovi Palackého univerzity v Olomouci, ktorý svojou teoretickou a napriek tomu pútavou úvodnou prednáškou *Medieval and Early Modern Urban Communities: Concepts and Terminologies Reconsidered* poukázal na vplyv humanizmu na formovanie mestských spoločností, na vytváranie dobových predstáv o ideálnom meste a zároveň osvetlil terminologické i metodologické aspekty skúmanej témy.

Nasledujúce sekcie sa zaoberali rôznymi stratégiami, ktoré mestské elity používali pri svojej reprezentácii, či už individuálne na svojich súkromných domoch (Zdeňka Míchalová *Burghers' Self-representation in Urban Space. The Burghers of Telč and Slavonice at the Beginning of the Early Modern Period*), alebo ako reprezentanti mesta na verejných budovách a priestranstve (Hynek Látal *Morality and Loyalty Exemplars on the Facade of the Town Hall in České Budějovice*).

Viaceré príspevky zdôraznili význam konfesijnej identity, jej vizualizáciu a symboliku vo verejnom priestore (Jana Doktorová – Kateřina Horníčková *To be seen. Urban Visions of the Self between Individual and Community Representation*, Elisabeth Gruber *Building Ties in Times*

of Conflict: The Impact of Religious Changes on Urban Communities in the Duchy of Austria). Odrazom náboženských zmien vo výzdobe kostolov a prepisovaním pamäte sa zaoberal príspevok Kateřiny Pražákovéj *Rewriting Memory. The Refurbishment of Churches in Freistadt in 17th Century*.

Verejným rituálom a symbolizmom mestskej reprezentácie ako nástroja legitimizácie moci a vykonávania spravodlivosti boli venované príspevky týkajúce sa územia Uhorska (Agnes Flora *Symbols and Rituals in Early Modern Council Election in Cluj/Kolozsvár*; Blanka Szeghyová *Symbols and Rituals of Urban Justice*). Náboženskými rituálmi a ich funkciami v mestskom prostredí sa na konkrétnych prípadoch zaoberala ďalšia sekcia, ktorá účastníkov oboznámila napríklad s vývojom stredovekých procesií v Štrasburgu (Megumi Hasegawa *Religious Processions in the 14th -15th Century Urban Space. The Case of Strassbourg*), odrazom konfesijných zmien v barokových slávnostiach a architektúre v Sedľanoch (Marie Ryantová *Baroque Festivities and Buildings in Sedlčany at the Beginning of the 18th Century Demonstrating Confessional Transformation of the Towns*) či s použitím svätých relikvov počas ceremónii ako nástroja rekatolizácie v Čechách (Petr Adámek *Relics of Saints as a Tool in re-Catholicisation of 17th Century Bohemia*).

Osobitná sekcia bola venovaná pôsobeniu a zásahom šľachty v mestskom prostredí (Josef Kadeřábek *Struggle for Power – Struggle for Meanings. Symbolic Communication in the Town of Slaný between 1602 and 1639*, Alessandra Becucci *A Church and a Castle. Centre and Periphery of an International Activity*). Záverečná sekcia sa detailnejšie zamerala na konfesijné a reprezentačné aspekty niektorých náboženských či kláštorných spoločenstiev a rádov v meste (Zdeněk Vybíral *Visual Demonstration of Confessional Attitudes of the Town of Tábor in Confessional Ages*, Katarína Chmelinová *The Face of the Franciscan Order in Urban Visual Communication of Early Modern Upper Hungary*, Jan Ivanega *Eye of Providence. Monastic Institutions in South Bohemian Towns and Visual Manifestations of their Counter-Reformation Practices*, Michal Šroněk *Jesuit Visual Interventions in the Bohemian Towns*).

Konferencia významne prispela ku skúmaniu vizuálnej kultúry ako neodmysliteľnému prejavu stredovekej a ranonovovekej mestskej komunity a priniesla veľa hodnotných podnetov na budúci výskum. Dobrou správou je, že týmto smerom sa bude orientovať aj knižná publikácia *Faces of the Community: Images, symbols and performances in East Central European towns (1400–1700)*, ktorej editorkou bude vedúca projektu a hlavná organizátorka konferencie Kateřina Horníčková (Jihočeská univerzita a Universität Wien).

Blanka Szeghyová

XIX. MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA Z CYKLU „KULTÚRA STREDNEJ EURÓPY“ NA TÉMU „ZASTUPITEĽSKÉ SYSTÉMY A PARLAMENTARIZMUS V STREDNEJ EURÓPE V HISTORICKOM VÝVOJI“

V dňoch 19. – 20. novembra 2015 sa v Zabrze (Poľsko) konalo zaujímavé vedecké podujatie pod názvom *Zastupitel'ské systémy a parlamentarizmus v strednej Európe v historickom vývoji* (*Systemy reprezentacji i parlamentarizm w Europie Środkowej w rozwoju historycznym*) organizované Poľskou Akadémiou vied (PAN), oddelením v Katoviciach; Poľským Historickým združením (PTH), oddelením v Katoviciach a mestom Zabrze. Ide o každoročne organizovanú medzinárodnú vedeckú konferenciu konanú a zaradenú do cyklu *Kultúra strednej Európy*, ktorého 19. ročníka sme sa mali možnosť zúčastniť.

Dopoludňajšia časť prvého dňa podujatia (prebiehajúca v budove Nového divadla v Zabrze) bola venovaná dvom referátom a následnej širokej diskusii. Zásadné referáty konferencie predniesli Ewa Chojecka zo Sliezskej Vysokej školy (Śląska Wyższa Szkoła gen. Jerzego Ziętka) na zaujímavú tému Architektúry zastupiteľských zborov, jej druhov a ideových východísk (*Architektura parlamentarna, jej kształty i treści ideowe*) a sudca Jerzy Stepien, prezident Nadácie pre rozvoj lokálnej (miestnej) demokracie s referátom zameraným na uplatnenie zastupiteľského systému v Poľsku (*Zasada reprezentacji w polskim systemie władzy publicznej*). Nasledovala podnetná diskusia zameraná na odhalenie limitov uplatňovania demokratických mechanizmov a priblíženie smerovania vývoja demokracie v súčasnosti nazvaná *Demokracja dziś ewolucja czy schyłek. W poszukiwaniu ustroju idealnego*, v rámci ktorej ako diskutujúci okrem hlavných referentov konferencie vystúpili aj hostia dr. hab. Tomasz Fałęcki, prof. dr. hab. Irena Lipowicz, dr. Jan Olbrycht, prof. dr. hab. Henryk Samsonowicz a prof. Szewach Weiss.

Popoludňajšia časť konaná v historicky priťažlivých priestoroch budovy Múzea uhoľného baníctva v Zabrze sa niesla v duchu príspevkov tematicky zameraných na počiatky parlamentarizmu v období stredoveku a novoveku (*U kolebki parlamentaryzmu: średniowiecze – czasy nowożytnie*). V jej rámci vystúpili Marie Bláhová (Univerzita Karlova v Prahe) s mimoriadne, aj pre presah na slovenské pomery, zaujímavým príspevkom *Politická reprezentace raně přemyslovských Čech*. Nasledovali príspevky Piotra Oknińskiego z Varšavskej univerzity *Vznik miestnej samosprávy v Krakove v druhej polovici 13. storočia a na počiatku 14. storočia (Narodziny samorządu komunalnego w Krakowie w drugiej połowie XIII i początku XIV w.)* a príspevok Anny Pobóg-Lenartowicz z Univerzity v Opole zameraný na predstavenie kláštornej školy demokracie a spôsobu ustanovovania opátov v sliezkych kláštoroch v období stredoveku (*Klasztorna szkoła demokracji. Wybory opatów w śląskich klasztorach kanoników regularnych w średniowieczu*). Aj vystúpenie Mareka Stawského sa tematicky nieslo v rozhraní cirkevného práva a fungovania samosprávnych prvkov v cirkevných inštitúciách (*Kapituła zakonna jako przejaw idei parlamentarnej na przykładzie klasztorów kanonikatu regularnego ze szczególnym uwzględnieniem Śląska.*)

Do obdobia neskorého stredoveku nás preniesli príspevky Mariana Józefa Ptaka z Univerzity vo Vroclavi o stavovskom parlamentarizme v Sliezske (*Parlamentaryzm stanowy na Śląsku*) a Jana Kopieckiego, gliwickeho biskupa o mieste a úlohách pápežských nuncií na zasadnutiach poľského snemu (*Udział nuncjuszy papieskich w posiedzeniach polskiego sejmku*). Obdobie novoveku otvorili príspevky Waldemara Graczyka z Univerzity kardinála Štefana Wyszyńskiego vo Varšave zameraný na predstavenie mazovských snemov v 20. a 30. rokoch 17. storočia (*Sejmiki mazowieckie wobec spraw Rzeczypospolitej w latach 20. i 30. XVII wieku*), Marty Jaworskej z Varšavskej univerzity o bojarskej dume v moskovskom kniežatstve v 17. storočí (*Duma bojar-ska w państwie moskiewskim XVII w.*) a Dariusza Rolnika predstavujúceho problematiku stavovskej reprezentácie, jej obsahu a ideových východísk v Poľsku v druhej polovici 18. storočia (*Idea reprezentacji stanowej w Rzeczypospolitej czasów stanisławowskich (1764–1795)*).

Druhý konferenčný deň sa niesol v úvahách a polemikách nad novovekým a novodobým poňatím a fungovaním parlamentarizmu v Poľsku a v strednej Európe. Sławomir Gawlas z Univerzity vo Varšave priblížil počiatky inštitúcie poľského snemu (*Początki polskiego sejmku: problemy i dyskusje*), Jana Vojtíšková z Univerzity v Hradci Králové sa venovala správe a samo-správe českých kráľovských miest na konci stredoveku a počiatku novoveku (*Česká královská města v době předbělohorské (Správní aspekty jejich vývoje)*) a Wojciech Iwanczak z Univerzity Jana Kochanowskiego v Kielcach priblížil formovanie stredovekých zhromaždení ľudu v strednej Európe v období stredoveku (*Badania Stanisława Russockiego nad zgromadzeniami Europy Środkowej w średniowieczu*). V ďalšom slede sa Marek Cetwiński z Akadémie Jana Długosza v Czestochowie venoval polemike chápania vlády a správy v Sliezske (*Absolutyzm książąt czy „rządy rycerzy“? Średniowieczni Ślązacy o mechanizmach władzy*) a Waldemar Hanasz z Uni-

verzity Kazimierza Wielkiego v Bydgoszczy približil fungovanie štátneho mechanizmu v období Rzeczpospolitej Polskiej (*Renesansowa Rzeczpospolita jako republikański ustrój mieszany*). Nasledujúci príspevok Zdeňka Berana z Univerzity v Hradci Králové nám predstavil zaujímavý a v západnej Európe často využívaný inštitút landfrýdu (*Landfrýdní struktury v zemích České koruny. Obecné charakteristiky a komparativní východiska*). Dopoledňajší blok prednášok zavŕšil príspevok Adama Perlakowskeho o poľskom sneme a jeho postavení v období prvej polovice 18. storočia. (*Sejm Rzeczypospolitej polsko-litewskiej w czasach saskich (1697–1763). Diagnoza kryzysu. Uwagi krytyczne.*).

Popoludňajší blok záverečného dňa konferencie sa chronologicky posunul do obdobia 19. a 20. storočia. Piotr Franaszek z Jagellonskej univerzity v Krakove predstavil zaujímavý pohľad na voľby do miestneho zastupiteľského snemu v Galícii (*Walka wyborcza do galicyjskiego Sejmu krajowego*), nasledovala Dana Musilová z univerzity v Hradci Králové s predstavením komparatívnej skice o zastúpení žien v parlamentoch strednej Európy (*Ženy v parlamentech střední Evropy mezi dvěma světovými válkami (komparativní perspektiva)*). Nasledovali dva tematicky nadväzujúce príspevky Józefa Ciagwu z univerzity v Katoviciach o zastupiteľských zboroch autonómnych oblastí štátov strednej Európy (*Parlamenty regionów autonomicznych w Europie Środkowej w okresie międzywojennym*) a príspevok autorov Petra Mosného, Miriam Laclavikovej a Štefana Siskoviča z Trnavskej univerzity nazvaný *Ústavno-právny relativizmus postavenia Podkarpatskej Rusi 1920–1938*. Právnický posun v téme zavŕšili príspevky Bogdana Dolnického o právnej regulácii územnej samosprávy v poľských ústavách (*Samorząd terytorialny w polskich konstytucjach*) a Adama Lityńskiego o práve a súdnej moci v totalitnom štáte (*Prawo i sądy w systemie totalitarnym – Polska 1944–1956*). Zygmunt Woznicka zo Sliezskej univerzity v Katoviciach ponúkol svoj pohľad na zloženie a rozvoj parlamentného systému počas londýnskej emigrácie (*Powstanie i funkcjonowanie systemu parlamentarnego na emigracji w Londynie w czasie i po II wojnie światowej (zarys problemu)*) a Grzegorz Miernik z University Jana Kochanowskiego w Kielcach následne predstavenie samosprávnej obecnej organizácie (*Chłopi a ich wiejskie reprezentacje w Polsce Ludowej*). Záverečný blok konferencie bol venovaný kodifikáciám, právnym zbierkam a možnostiam bádania v tejto oblasti. V týchto intenciách vystúpili spoluautori Jan Zdichynec, Lenka Bobková z Karlovej univerzity v Prahe s príspevkom o vplyve práva a právneho myslenia Lužic a jeho reflexie v kodifikáciách a právnych zbierkach (*Odzwierciedlenie rozwoju prawnego Łużyc Górnych, w okresie od XVI do XVIII w. w kodyfikacji i zbiorach prawno-historycznych*). Bogusław Czechowicz z univerzity v Opole vo svojom príspevku predstavil pohľad na postavenie snemu v čase panovania Mateja Korvína a dynastie Jagellovcov (*Nyski pomnik późnośredniowiecznego parlamentaryzmu? Przyczynek do badań nad koronnym czeskim sejmowaniem w dobie korwinowsko-jagiellońskiej*) a Beata Wojciechowska z Univerzity Jana Kochanowskiego w Kielcach predstavila traktát o interdiktach a exkomunikáciách zo začiatku 16. storočia (*Mikołaja Kotwicza traktat o interdiktach i ekskomunikach w Statucie Jana Łaskiego (1506 r.)*). Záverečné príspevky predniesli Jolanta M. Marszalska z univerzity kardinála Štefana Wyszyńskiego vo Varšave venujúca sa snemovému vystúpeniu Bogusława Leszczyńskiego (*Mowa Bogusława Leszczyńskiego, generała wielkopolskiego o naruszeniu prawa, wygłoszona podczas kolokwium obu izb sejmowych pod nieobecność króla*), Waclaw Gojniczek zo Sliezskej univerzity v Katoviciach rozoberajúci neznámy rukopis vzťahujúci sa k zemskému snemu opolsko-raciborskému (*Nieznaný rękopis wyciągów z uchwał sejmiku ziemskiego księstwa opolsko-raciborskiego z lat 1565–1678*) a Roman Stelmach zo Štátneho archívu vo Vroclavi analyzujúci zákonodarné akty sliezskeho parlamentu zachované v Štátnom archíve vo Vroclavi (*Akta śląskiego parlamentaryzmu zawarte w archiwaliach zespolów księstw śląskich przechowywanych w Archiwum Państwowym we Wrocławium*).

Konferencia bola sprevádzaná bohatou odbornou diskusiou a zaujímavým sprievodným programom. Podnetnou z našej strany bola obojstranne prospešná a obohacujúca debata právní-

kov, právnych historikov i historikov a ich spoločný záujem na vedeckom a kritickom rozpracovaní právneho inštitútu – zastupiteľského orgánu, t. j. snemu, parlamentu, zákonodarného zhromaždenia, či len zhromaždenia v jeho rôznych historických podobách a časoch. Komplexnosť spracovania niektorých tém si podobný medziodborový pohľad priam vyžaduje a v tom tkvie aj základné poslanie tejto i podobných vedeckých podujatí – posúvať vedu, históriu a právnu históriu vpred smerom k poznaniu a spoznávaniu spoločného obsahu (šťastí aj) rôznymi pri tom použitými metódami. Za nás, ktorí sme sa mali možnosť tohto vedeckého podujatia zúčastniť, môžeme nielen poďakovať jej organizátorom za užitočne a plodne strávený čas, ale aj za možnosť byť účastní a byť vťahnutí do takejto vedeckej spolupráce.

Miriam Laclaviková, Štefan Siskovič

SEMINÁR PRI PRÍLEŽITOSTI 100. VÝROČIA NARODENIA PEDAGÓGA ONDREJA PAVLÍKA

Okrúhle výročia a jubileá sú vítanými príležitosťami pre pripomenutia a zhodnotenia. Jedným z nich je aj sté výročie narodenia (a dvadsiate výročie úmrtia) učiteľa, pedagóga, politika a akadémika SAV a ČSAV, vedúceho autorského kolektívu *Pedagogickej encyklopédie Slovenska* profesora Ondreja Pavlíka, DrSc. (1916 – 1996). Múzeum školstva a pedagogiky CVTI SR v spolupráci s Historickým ústavom SAV usporiadalo 15. marca 2016 vo svojich výstavných priestoroch múzea seminár venovaný jeho osobnosti.

Na podujatí vystúpilo sedem hlavných referentov, ktorí postupne zmapovali aspoň niektoré zo životných medzníkov Ondreja Pavlíka. Miroslava Slezáková v krátkosti informovala prítomných o zbierkových predmetoch v Múzeu školstva a pedagogiky, ktoré sa viažu k jeho osobnosti. Vladimír Michalička predstavil jeho mladé roky, rodinné zázemie, štúdium a prvé pracovné miesta ako učiteľa malotriednych ľudových škôl. Na príspevok nadviazal Tomáš Černák, ktorý referoval o činnosti O. Pavlíka v rokoch 1939 – 1945, pričom sa zamerl na obdobie jeho vysokoškolského štúdia v Bratislave a najmä na vzťahy s ďalšími mladými ľavicovými intelektuálmi. Elena Londáková sa zaoberala činnosťou O. Pavlíka a širšími súvislosťami prípravy prvej povojnovej školskej reformy, dotkla sa i jeho neskorších turbulentných osudov. Zita Baďuríková si na neho zaspomínala ako na pedagóga a neskoršieho kolegu na Katedre pedagogiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Matej Beňo porozprával o svojom poslednom rozhovore s akademikom v roku 1990, v ktorom mu Pavlík už na odpočinku predostrel svoje pedagogické vízie a predstavy smerov, ktorými by sa mala pedagogika uberať. Martin Mocko informoval v širšom kontexte o kritickom vystúpení O. Pavlíka na konferencii venovanej Slovenskému národnému povstaniu a jeho interpretácii v roku 1953. Na záver si v krátkosti zaspomínal na svojho otca a jeho pedagogické koncepcie syn Juraj Pavlík. Z komorného podujatia bol vydaný zborník príspevkov *Ondrej Pavlík (1916 – 1996)*. Bratislava: Centrum vedecko-technických informácií, 2016.

Účelom seminára bolo okrem pripomenutia si životnej púte jedného z najvýznamnejších predstaviteľov pedagogickej vedy na Slovensku druhej polovice 20. storočia aj podnietenie k hlbšiemu spracovaniu jeho osobného a vedeckého obrazu.

Miroslava Slezáková

UNITY AND DIVERSITY OF MEDIEVAL (CENTRAL) EUROPE: SOCIAL ORDER AND ITS COHESIVE AND DISRUPTIVE FORCES. OLOMOUC, 30. 3. – 2. 4. 2016

Na prelome marca a apríla 2016 hostila Palackého univerzita v Olomouci významnú konferenciu venovanú stredoveku. Spoluorganizátorom konferencie bola Univerzita v Ostrave a mentorským spôsobom stála za konferenciou Stredoeurópska univerzita v Budapešti (CEU).

Bola to v poradí druhá akcia svojho druhu, ktorá bola usporiadaná z iniciatívy výskumnej siete MECERN (Medieval Central Europe Research Network) združujúcej predovšetkým absolventov CEU a tiež sympatizantov/spolupracovníkov tohto úspešného, typologicky angloamerického univerzitného projektu v strednej Európe.

Spolupráca univerzitných pracovísk prináša do vedeckej práce množstvo progresívnych prvkov, ktoré nie je potrebné špecifikovať. Aj výber miesta konferencie, zrekonštruovaná budova jezuitského kolégia historickej olomouckej univerzity, predstavuje v otázke prepojenia univerzít neplánovanú ideovú univerzitnú tradíciu typickú práve pre jezuitské školstvo.

Konferenčné rokovania aj neformálne rozhovory prebiehali v anglickom jazyku. Boli potrebné dve paralelné sekcie a tri celé konferenčné dni na to, aby sa prezentovali všetky (pozané) príspevky. Štruktúra konferencie bola pestrá a odrážala celú škálu rôznych spôsobov, akými sa na konferencii dá prezentovať vedecký výskum.

Ako už býva pri konferenciách tohto typu zvykom, jej účelom nebolo vydanie konferenčného zborníka, ale prezentácia súčasného výskumu a vedeckých názorov. Základnú kostru tvorili príspevky, ktoré minimálne svojim názvom reflektovali pre strednú Európu moderné témy historického výskumu. Obsah niektorých z nich priblížime na záver nášho príspevku. Zámerom organizátorov bolo, aby príspevky boli vo svojej podstate stručné a aby boli vhodne doplnené powerpointovou prezentáciou. Skutočnosť, že sa neplánovalo publikované príspevky vydávať, malo odľahčiť príspevky a „odtrhnúť“ prednášateľov od papiera – prípadného konceptu článku do konferenčného zborníka. Je prirodzené, že sa tento zámer nepodarilo vždy naplniť.

V prípade podmienky stručnosti bolo skôr pravidlom, že témy neboli prezentované vcelku a v rámci štredo naplánovaných 25 minút. V princípe by to nepredstavovalo žiadne organizačné problémy, ak by najväčší dôraz nebol na konferencii kladený na diskusiu, ktorá nasledovala za každým príspevkom, ale nebola osobitne časovo naplánovaná (nad rámec uvedených 25 minút). Diskutovalo sa o to ochotnejšie, o čo sa téma diskusie vzdala od témy príspevku. Okrem prestávok bol priestor na diskusiu aj počas okrúhlych stolov organizovaných k veľkým témam stredoeurópskej historiografie. Zrejme jazyková bariéra spôsobila, že sa diskusie okrem odklonu od témy prednášajúceho čiastočne míňali účinkom, keď diskutujúci tradične na svoju otázku dostal od prednášajúceho nezodpovedajúcu odpoveď. Diplomatickým riešením bolo aj z časových dôvodov odkázať zvedavých diskutujúcich do kuloárov konferencie, v ktorých počas súkromných diskusií každý mohol nájsť odpovede na svoje otázky.

Ak sme priznali CEU mentorskú úlohu pri tejto konferencii, tak mentorom konferencie bol profesor János Bak, maďarský exilový historik spojený so zakladaním CEU. Táto osobnosť obľubujúca moderné trendy, mladického ducha a provokatívne otázky v tlačila konferencii svoju pečat' najmä prostredníctvom diskusií pri okrúhlych stole. Oproti tradičnému „riešeniu“ konferencii išlo o výborný koncept s veľkými možnosťami jeho zdokonalenia. Počas konferencie sa konali dve diskusie pri okrúhlych stole, obidve s dvojhodinovou dotáciou. Prvá téma sa týkala uznesení (po obsahovej i procesnej stránke), ktoré prijímali stredoveké stavovské zhromaždenia (a kolektívne orgány). Druhou témou bola otázka jednotnosti a nejednotnosti vykonávania prá-

va v juhovýchodnej Európe počas stredoveku. V tomto prípade sa prednášajúci viac zamerali na proces tvorby práva prostredníctvom niektorých právnych kníh a kódexov. V skutočnosti diskusií dominovala iná zaujímavá téma, ktorá sa odrážala takmer v každom príspevku: proces vzniku práva, respektíve vzťah medzi zvykovým a písaným právom. Tento vzťah bol prítomnými (osobitne J. Bakom) popísaný ako kruh, v ktorom zvykové právo ovplyvňuje písané a naopak. Do týchto diskusií mali možnosť vstupovať aj poslucháči, aj keď to robili v menšej miere ako pri tradičných príspevkoch.

Z metodologických prístupov dominovala na konferencii komparácia. Dôvodom bolo najšť spoločnú vedeckú reč a hlavne spoločný záujem širokej celoeurópskej komunity historikov. Výsledkom preto neboli témy zo všeobecných európskych dejín, ale komparácia historického vývoja v rôznych (stredo)európskych regiónoch. Ďalším spôsobom, ktorým autori vyšli zo svojho regionálneho výskumu, bolo nájdenie jeho širších kontúr alebo vzdialenejších súvislostí, či spoločných osobností. Rozšírením pôvodne lokálneho konfliktu, akým boli napríklad vojny proti pohanským kmeňom v Pobaltí, boli križiacke výpravy, ktoré internacionalizovali konflikt do celej Európy. Výsledkom bola účasť rytierov zo všetkých krajín Európy, a tiež českého či uhorského kráľa. Posledným spôsobom, akým urobiť vlastnú regionálnu tému atraktívnu pre celoeurópske publikum, je percepčia. Táto skupina príspevkov sa venovala obrazu vzdialenejšej kultúry/krajiny v myslení, archívnych prameňoch a literatúre inej krajiny.

Na konferencii dostali veľký priestor aj mladí historici a doktorandi. Osobitným spôsobom sa tak stalo prostredníctvom prezentácie posterov o ich aktuálnom výskume. Vybraní doktorandi dostali nečakane (pre nich) možnosť na prezentáciu pred celým obecnstvom bez dlhšej prípravy, čo je určite cenná skúsenosť na celý život.

Konferencia v Olomouci bola zorganizovaná na vysokej úrovni, po odbornej stránke predstavuje nielen prínos, ale aj inšpiráciu. Českí organizátori udržiavali neformálnu atmosféru a postarali sa o to, že sa účastníci cítili veľmi príjemne, za čo im patrí veľká vďaka. Súčasťou toho bol výborný katering v krásnych historických priestoroch, čo podnietilo diskusiú vedeckého (aj) osobného charakteru. Dušou konferencie bola Michaela Malaniková-Antonínová, ktorej boli účastníci vďační, že svojou prítomnosťou obohatila spomenutý časový priestor. Tím organizátorov bol samozrejme omnoho početnejší a hladký priebeh konferencie bol zásluhou hlavne doc. Roberta Antonína z Ostravskej univerzity a doc. Antonína Kalousa z Palackého univerzity, ktorý pre účastníkov konferencie pripravil tri výborné exkurzie po pamiatkach Olomouca.

Na záver nášho príspevku o jednej výnimočnej a zaujímavej konferencii pripájame obsah niektorých príspevkov, ktoré nás zaujali a ktoré sme mali možnosť si vypočuť. Marek Otisk z Ostravskej univerzity sa venoval v stredoveku obľúbenej hre rithmomachia. Podľa okolností je možné hrať túto hru aj na základe aritmetických pravidiel, čo bol priestor pre rozvinutie prednášky o pravidlách aritmetiky a od nich odvodených stredovekých predstavách o harmónii vo filozofickom myslení (ontológia, poriadok vesmíru), teológii, antropológii, hudbe (tóny a intervaly), poézii (metrická stopa), astronómii, geometrii a v neposlednom rade aj v spomenutej hre rithmomachia. Rovnaký charakter mala prednáška Lukáša Ličku z Ostravskej univerzity, pretože podobné predstavy o harmónii mal stredoveký svet aj o duši. V názve príspevku vychádzal z témy konferencie, ale jednotu či nejednotnosť aplikoval na „stredovekú psychológiu“. Aj keď by mali dnešní psychológovia výhrady, v skutočnosti nachádzame „materiálnu“ zhodu v hľadaní zákonitostí fungujúcich vo vnútornom svete človeka, v stredoveku označovanom ako duša. Lička to označil za stredovekú filozofickú psychológiu (*scientia de anima*). Vychádzajúc z prác troch stredovekých mysliteľov (Wiliam de Auverigne, Peter De Oliva, Walter z Brúg) predstavil dušu prostredníctvom obľúbenej metafory o dobrom kráľovstve (resp. kráľovstve dobre organizovanej spoločnosti). V pozadí sa odohrával konflikt sympatizantov Akvinského/Aristotela a Augustína. Peter De Oliva reprezentoval liberálnejší, taliansky názor, ktorý sa v spomenutej metafore odrazil v odmietnutí

absolutistickej moci panovníka nad poddanými a teda vôle nad intelektom, emóciami a zmyslami v prípade metafory o duši.

Svojím referátom zaujal Gábor Klaniczay zo CEU. Predmetom jeho príspevku boli stigmy sv. Františka z Assisi vo výtvarnom umení a v stredovekej literatúre. Nadviazal na to sporom medzi dominikánmi a františkánmi, ktorí kritizovali priveľkú úctu k stigmám a samotnému Františkovi, považovanom niektorými z františkánov za druhého Krista. Prípady potvrdených a nepotvrdených stigiem u členov františkánskeho (aj dominikánskeho) rádu v krátkom čase po smrti Františka rýchlo narastali a ani Uhorsko neostalo bez svojich zástupcov (Margita Uhorská). Sarah Claire, doktorandka z Paríža, rozvíjala tému vyrovnávania sa českej stredovekej spoločnosti s katastrofami. Základným východiskom bola terminológia chudoby v stredoveku a klasifikácia (štyroch) skupín chudobného obyvateľstva, pričom do poslednej kategórie patrili osoby zasiahnuté prírodnými katastrofami, epidémiami a vojnami. Prednášajúcu zaujímalo, ako bola pomoc organizovaná a aká bola stratégia obyvateľstva na predídenie dôsledkov katastrof.

Tri texty (genealogické romány) z francúzskeho prostredia z konca 14. a z 15. storočia boli cieľom analýzy Leventeho Seláfa z Budapešte (ELTE). Podstatou príspevku bola úžasná skreslenosť poznatkov o strednej, severovýchodnej a juhovýchodnej Európe v západoeurópskom priestore. V predstavách západoeurópskej spoločnosti celá spomenutá oblasť splyvala do jedného celku ohrozovaného Turkami. V sekcii zameranej na literatúru analyzovala Kristýna Solomon z Katedry germanistiky (UP v Olomouci) stredovekú nemeckú poéziu, aby poukázala na percepciu križiackych výprav. Staršie stredoeurópske kroniky (Kosmas, Anonymus, *Polská kronika*) boli výskumným predmetom pre Juliu Verkholantsev z Filadelfie, a to kvôli zriedkavým zmienkam o ľudovej tradícii, ktoré obsahujú. Niektoré (Kosmas, *Polská kronika*) „historickú pamäť obyvateľstva“ vyzdvihujú a odkazujú na ňu ako na jeden zo svojich zdrojov, ale *Anonymova kronika* hovorí len o falošných správach sedliakov a piesňach spevákov, ktoré nemožno vziať do úvahy. Prednášajúca prešla aj k téme etymológie, ktorá má (aj v iných) kronikách rovnaký pôvod – ľudová tradícia.

Na konferencii nebola núdza o originálne témy, akou bola napríklad prednáška Matouša Jaluška z Prahy. V nej sa venoval použitiu šachovnice v stredovekej literatúre, ale vo vertikálnej polohe. Po krátkom úvode o šachu ako symbole (metafore) stredovekej spoločnosti spomenul rôzne spôsoby odkazu na šachy v literatúre, aby priblížil úzky výber zmienok o vertikálne použitej šachovnici, ktoré sa nachádzajú hlavne v rôznych variantách románu *Tristan a Izolda*. Opisovaný dej z kníh doplnil autor počas prezentácie o vlastné kresby analyzovaných situácií. Na záver prezentoval unikátne dielo z českého prostredia zo 14. storočia od Tomáša Štítného *Knížky o hře šachové*, v ktorom sa síce šachovnica vo vertikálnej pozícii nenachádzala, na druhej strane jej autor popri histórii a pravidlách šachu predstavil aj vlastné názory na súčasnú politiku a spoločnosť.

Témy križiactvo a konflikt s Osmanskou ríšou boli ústrednou témou viacerých príspevkov a často sa spomínali aj v prednáškach zameraných na inú problematiku. Nada Zečević z Sarajeva popisovala ideologické a politické okolnosti spoločnej akcie proti osmanskému tlaku na Európu. Zároveň predstavila viaceré personifikované „mapové“ zobrazenia Stredomoria aj Európy, pričom najväčšiu pozornosť pútalo vyobrazenie z roku 1527, na ktorom bola Európa vykreslená ako kráľovná so srdcom v Rakúsku a Česku. Treťou témou prednášky boli predstavy a opisy strednej Európy od západoeurópskych a hlavne talianskych humanistov (okrem iných aj od Piccolominiho). Nelichotivé opisy dopĺňala predstava obyvateľstva ako barbarov podobných Turkom. V diskusii bolo podotknuté, že Piccolomini podporoval Habsburgovcov a snažil sa očieniť najmä Poliakov. Borislav Grgin zo Záhrebu opisoval zahraničný tlak voči Chorvátsku zo strany Benátok, Osmanov, rímsko-nemeckých cisárov a Mateja Korvína, pričom najviac sa zamerl na zobrazenie chorvátskych pevností a na postupnú osmanskú anexiu chorvátskeho územia, kým obranu Chorvátska neprevzal Ferdinand Habsburský.

V osobitnej sekcii venovanej krajinám na pobreží Baltického mora sa Beata Mozejko z Gdańska venovala interakcii medzi pruskou (šľachtickou) elitou a poľským kráľovským dvorom. Priestor tu mala otázka podriadenosti a autonómie Pruska vzhľadom k Poľsku a tiež proces asimilácie pruskej šľachty, ktorá si pozmenila priezviská a začala používať poľštinu (významnú rolu tu zohrali sobáše s členmi poľských šľachtických rodov). Veľmi dôležité sa v tomto kontexte (kvôli kontaktu s obyvateľstvom) ukázali návštevy kráľa v Prusku, čo je mimochodom aspekt typický (a dôležitý) aj pre iné stredoveké štáty. Anna Kuznetsova z Moskvy napriek avizovanému názvu príspevku v programe predstavila svoj starší výskum týkajúci sa ruskej historiografie o pobaltských Slovanoch. Spomenula aj nemeckú a českú historiografiu a polabských Slovanov, čo vzbudilo pozornosť nemeckej časti obecnstva. Rita Regina Trimoniéne zo Šiauliai priblížila dejiny Samogitie, vojvodstva na území dnešnej Litvy. Mocenské vákuum umožnilo na isté obdobie jeho autonómnou existenciu. Na konci 14. a na začiatku 15. storočia zároveň prebiehala kristianizácia Litvy a Samogitie, ktorá vyvolala viaceré povstania. Boli politicky motivované, ich príčinou bola nespokojnosť miestnej šľachty so striedavou supremáciou susediacich štátov. Na koncile v Kostnici bolo rozhodnuté, že namiesto biskupov z nemeckého územia pri Baltickom mori budú územie Samogitie kristianizovať biskupi z Viľna a L'vova. Výsledkom bolo rozdelenie územia na pohanský západ a pravoslávny východ.

Benjámín Borbás z Budapešte predstavil dlhodobý konflikt Rádu nemeckých rytierov s Litvou, pričom zaujal hlavne vojenský a internacionálny aspekt križiackych výprav. Prednášajúci opísal letné a zimné výpravy, pričom práve zimné výpravy sa stali predmetom diskusie, pretože pre ich výnimočnosť boli vyhľadávanou vojenskou skúsenosťou rytierov z celej Európy, vrátane niektorých monarchov. Autor predstavil zloženie výprav, pretože kontingent bol rôznorodý. Spomedzi štyroch častí jednu zostavovali mestá. Niektoré z nich mali aj vlastnú vojenskú knihu, podľa ktorej sa približne počas 30 rokov zúčastnili na výprave až 42-krát. 70 % ich výdavkov tvorili zásoby jedla, pretože výzbroj si zabezpečovali vojaci sami. Vojna sa tak stala bežnou a každoročnou súčasťou života miest aj ostatného obyvateľstva na území pri Baltickom mori. Medzinárodný rozmer predstavovala účasť rytierov z celej Európy (vrátane Škótska, Portugalska a Aragónska). Dôvodom bola ideológia, honor, rytiersky titul a vojenská skúsenosť (niektorí šľachtici z Nemecka sa zúčastnili viackrát, výnimkou nebola ani 32násobná účasť).

Marta Graczyńska, doktorandka z Poľska, predostrela tému stredoeurópskych katedrál ako prostriedku legitimácie (biskupskej a kráľovskej) moci. Graczyńska sa najprv venovala pojmu katedrála, následne predstavila pôdorysy spomenutých kostolov, aby podrobnejšie rozobrala pôdorys pražskej katedrály a okolitých budov. Napriek snahe o komparáciu niekoľkých miest/katedrál (Poznaň, Kaloča, Praha, Krakov) potenciál témy ostal nevyužitý a príspevok pôsobil dojmom projektu dizertačnej práce. Téma nepochybne nájde svoje naplnenie v ukončenom historickom výskume.

Náš výberový popis prednášok ukončíme témou o súvislosti kristianizácie s hospodárskou prosperitou, peniazmi a celkovo s témou ekonomických dôsledkov pokresťančenia obyvateľstva. Aj pre obecnstvo zvyknuté na moderné chápanie dejín a vítajúce inovatívny prístup bola téma prekvapením a prednášku si vypočulo s veľkým očakávaním. Prednášajúci, ktorým bol doktorand na Karlovej univerzite Jakub Izdný, sa chopil tejto výzvy s veľkou invenciou a erudíciou, za čo bol v diskusii odmenený uznaním za výber témy aj za jej spracovanie. Izdný na podporu svojej teórie predostrel množstvo tvrdení, z ktorých niektoré spomenieme. Prvé kontakty s kresťanstvom boli sprostredkované (aj) prostredníctvom obchodu a kresťanské predmety sa medzi pohanmi používali ako šperky alebo ako iné drahocennosti (mal prvý kresťanský predmet v Česku, kalich z Kolína, podobné využitie, teda ako pohár kniežaťa?). Aj prvé kostoly (napr. v Škandinávií) vznikali v miestnych centrách obchodu. Prednášajúci predostrel hypotézu, že sa kresťanstvo dostalo k stredoeurópanovi ako súčasť kultúrneho balíčka západu. Okrem iných výhod to malo priniesť

zisk z obchodovania so Západom. Ďalší rozmer témy reprezentovala otázka, či bolo finančne náročné byť kresťanom. V porovnaní s pohanským kultom vychádzalo kresťanstvo ako drahší variant a týkalo sa to vydržiavania kléru, stavby kostolov a iných cirkevných budov (okrem materiálu boli potrební remeselníci a špecialisti zo Západu), investície si vyžiadali aj knihy a mobiliár. Kult si vyžadoval víno, preto sa okrem importu začalo s hromadným vysádzaním vinogradov na popud panovníkov. Z ich strany to nebola jediná investícia, pretože cirkvi darovali majetky, pozývali vzdelancov zo Západu a nakupovali knihy. Napriek vyšším investíciám bola rozšírená predstava, že byť kresťanom znamená byť bohatým. Jednou z mnohých dôkazov o pozitívnom vplyve kresťanstva na ekonomiku krajiny bola hospodárska sebestačnosť a progresívnosť kláštorov, ktoré vykonávali úlohu ekonomických centier krajiny (ich pozície potom prevzali mestá). Medzi ďalšie (ekonomické) pozitíva J. Izdný zaradil odstraňovanie otroctva (žiadal to aj sv. Vojtech). Poslednú tému, ktorú už prednášajúci vo svojej prednáške nestihol rozvinúť, boli peniaze ako kresťanský symbol.

Uvedený ilustratívny výber z prednášok na konferencii v Olomouci mal za účel informovať o priamom vedeckom prínose podujatia v podobe prednášok. No ako bolo už uvedené, význam konferencie bol aj po vedeckej stránke oveľa väčší a zostáva dúfať, že sa spolupracujúcim univerzitám a sieti MECERN podarí zorganizovať ďalšiu konferenciu (v Záhrebe) tak, ako si ju naplánovali.

Peter Fedorčák

XX. MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA Z CYKLU „KULTURA EUROPY ŚRODKOWEJ“ NA TÉMU „ROLA ARYSTOKRACJI W EUROPIE ŚRODKOWEJ ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM GÓRNEGO ŚLĄSKA“

Sliezske mesto Zabrze bolo dejiskom už v poradí dvadsiateho významného vedeckého podujatia z cyklu *Kultura Europy Środkowej*. Pre tento jubilejný ročník organizátori – Poľská akadémia vied (PAN), oddelenie Katowice; Poľské Towarzystwo Historyczne, oddelenie Katowice a samotné mesto Zabrze pripravili a zoorganizovali medzinárodnú vedeckú konferenciu s názvom *Rola arystokracji w Europie Środkowej ze szczególnym uwzględnieniem Górnego Śląska*. Už po druhýkrát sme tak v meste Zabrze vystúpili s referátmi a mohli byť súčasťou kvalitnej diskusie a vypočúť si zaujímavé analýzy venované histórii a právnym dejinám vysokej šľachty, ktorá až do 20. storočia zastávala významne pozície v systéme štátu jeho orgánov. Rokovanie konferencie podobne ako obvykle prebehlo v historických priestoroch Divadla v Zabrze nachádzajúce sa v budove Múzea baníctva v Zabrze 17. – 18. novembra 2016. V rámci slávnostného otvorenia konferencie odzneli viaceré prejavy a poďakovania organizátorom a osobám, ktoré stáli nielen za založením tejto tradície, ale aj za jej udržaním. Osobitná pozornosť bola pritom venovaná prof. Dr hab. Antoninovi Barciakovi, ktorý sa pričínil nielen o vznik daného cyklu vedeckých podujatí, ale aj o ich kontinuovanie do dnešných čias. Následne potom s plenárnymi referátmi vystúpili prof. dr hab. Ewa Chojecka, emeritná profesorka Sliezskej univerzity v Katoviciach a prof. dr hab. Sławomir Gawlas z Varšavy. Chojecka vo svojom príspevku na tému *Arystokratyczne rezydencje górnośląskie – współczesne miejsca pamięci i niepamięci* zaujímavovo predstavila a obrazovo zdokumentovala šľachtické rezidencie (už zničené alebo v súčasnosti obnovené) Horného Slezska z hľadiska dejín

umenia a architektúry. Gawlas sa vo svojej analýze na tému *Arystokracja na ziemiach polskich, przeszłość i pamięć* zameral na zásadnú a kľúčovú úlohu šľachty v poľských historických reáliách, jej značnú rôznorodosť a politickú moc. Obidva úvodné príspevky tak vytvorili zázemie a vedecký rámec nasledujúcej panelovej diskusie, ktorá si stanovila širšie formulovanú tému postavenia, miesta a významu šľachty (aristokracie) v strednej Európe do prvej svetovej vojny (s osobitným zreteľom na Horné Sliezsko). Zaujímavé bolo rozvrstvenie a profesijná orientácia panelových diskutujúcich, a to z oblasti dejín stredoveku, novoveku, ale aj najnovších dejín, z oblasti dejín umenia a politiky (Ewa Chojecka, Bogusław Dybas, Tomasz Falecki, Wojciech Iwanczak, Tomasz Schramm, Jerzy Wyrozumski). Osobitným prínosom bola účasť Macieja Radziwilla, potomka slávneho šľachtického rodu a jeho osobné spomienky, hodnotenia, kritické i polemické postoje k prezentovaným témam. Diskutujúci sa osobitne zamerali na vysvetlenie pojmov ako aristokracia, šľachta a zemanstvo. Dotýkali sa pritom nielen poľských právnych reálií, ale aj uhorských a českých. Snažili sa poukázať na to, že pod pojem aristokracia bežne zahrňneme príslušníkov vysokej šľachty, ktorá sa vo väčšine stredoeurópskych štátov sformovala v stav vysoko aktívny vo vrcholovej politike a riadení štátu. Napriek tomu, že napr. v rámci Poľska, Uhorska, ale aj Česka sa medzi šľachticov bežne zaraďovali aj zemanania, ich politický vplyv ako príslušníkov nižšej šľachty nebol na chod stredovekého štátu až tak viditeľný. Pri analýze viacerých problémov sa diskutujúci dotkli aj zásady *unam et eadem nobilitas* (jedna a tá istá šľachta). Iwanczak podotkol, že napr. v podmienkach Uhorska sa šľachta (teda aristokracia spolu so zemanmi) považovala za jednotný stav, hoci v realite zemanania požívali oveľa menej politických práv než príslušníci vysokej šľachty. Vo väčšine stredoeurópskych štátov tento rozdiel viedol k zavedeniu lénneho systému, v ktorom zemanania neboli priamo poddanými kráľa, ale príslušníkov aristokracie. V závere diskusie sa pozornosť diskutujúcich obrátila na 20. storočie, v ktorom prakticky všetky stredoeurópske krajiny pristúpili k likvidácii šľachtického stavu, ako aj k zákazu používania šľachtických titulov. Zaujímavé pritom bolo, že Maciej Radziwill napriek tomu, že má titul knieža, odmietal, aby ho moderujúci takto tituloval. Diskutujúci sa následne venovali aj trestnoprávnym aspektom používania šľachtických titulov, ktoré sú v zásade v rozpore s ideou republikánskeho zriadenia.

Po ukončení panelovej diskusie sa rokovanie konferencie prenieslo do budovy Múzea baníctva i s jednotlivými referátmi orientovanými na oblasť stredoveku. V poobedňajších hodinách ako prvé odznelo vystúpenie Mareka Cetwinského z Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie na tému *Parentibus non valde nobilibus* s podtitulom „*Księga henrykowska*“ o mechanizmach *wyłaniania śląskich elit*, na ktoré nadviazalo vystúpenie Sławomira Gawłasa z Varšavskej univerzity na tému *Problem genezy możnowładztwa i prawa rycerskiego w Polsce*. Do uhorských dejín nás preniesla Adrienne Körmedy z Akademie Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztora w Puławsku, ktorá sa vo svojom príspevku venovala postaveniu uhorských magnátov v čase panovania dynastie Anjouovcov. Analyzovala hlavne postupné posilňovanie kráľovskej moci na úkor vysokej uhorskej šľachty.

Podvečerný blok príspevkov riešil šľachtu v poľsko-slovensko-českých súvislostiach. Začalo ho vystúpenie Bogusława Czechowicza, prof. UO z Univerzity v Hradci Králové, *Barones Silesiae – barones Coronae. O stanie magnackim we władztwie czeskim w dobie króla Macieja I.*. Na postavenie a rolu českej šľachty v stredovekej historiografii poukázala Marie Bláhová, DrSc. z Karlovej univerzity v Prahe aj priblížením *Kosmovej kroniky* a prezentáciou zaujímavých pasáží týkajúcich sa spôsobu šľachtického života v období stredoveku. Slovenské reálie a úlohu rodu Thurzo predstavil Józef Ciagwa. Vo svojej analýze pritom nevynechal ani predstavenie obrazu tohto rodu v slovenskej odbornej a vedeckej spisbe.

Druhý konferenčný deň otvoril nasledujúcu historickú epochu – novovek príspevkami Waldemara Graczyka z Univerzity kardinála Stefana Wyszyńskiego vo Varšave. Témou tohto príspevku bola analýza mecenáša z radov cirkvi – biskupa Andrzeja Noskowského, ktorý počas

svojho života významným spôsobom podporoval umelcov a vedcov na území Horného Sliezska. Osobitne zaujímavým vstupom bol príspevok Andrzeja Stroynowského z Akadémie Jana Długosza v Czenstochovej, ktorý poukázal na osobitosti vývoja postavenia šľachty v Poľsku. Vo svojej analýze sa pritom venoval postupnému oddeľovaniu sa nižšej a vyššej šľachty. Šľachtická rovnosť v podmienkach ranného poľského štátu sa tak postupne rozpadávala, až v období vlády Stanislavovcov úplne zanikla. Po tomto vystúpení nasledovala prednáška dr hab. Dariusza Nawrota zo Sliezskej univerzity v Katoviciach. Téma prednášky sa týkala úlohy kniežťa Friedricha Ferdinanda Anhalt Koethen-Pless v rámci mobilizácie sliezskeho obyvateľstva proti Napoleonovi v rokoch 1806 – 1807, no tiež v roku 1813. Musíme konštatovať, že uvedený príspevok zaujal nielen svojou bohatou informatívnou hodnotou, ale aj osobitnou grafickou prezentáciou, ktorá v poslucháčoch umocnila dojmy z historického pozadia a osobných pomerov.

Poobedňajší blok príspevkov druhého dňa konferencie sa posunul do obdobia konca novoveku a novších dejín. V rámci neho odzneli príspevky Romualda Kubiciela *Rola Promnitzów w rozwoju pszczyńskiego państwa stanowego* a Bogumiła Burdu (Uniwersytet Zielonogórski) na tému spôsobu a reálneho obsahu šľachtického vzdelávania v Sliezske *Akademia Rycerska. Droga edukacyjna arystokracji polskiej przez Śląsk*. Stefan Ciaru (Uniwersytet Warszawski) predstavil peripetie jedného šľachtického manželstva na báze historických reálií *Ze Śląska Na Pomorze Gdańskie. Małżeństwo Jakuba Wejhera z Anną Elżbietą Schaffgotsch (Ratyźbona 28 X 1636) i jego konsekwencje*. Biskup Jan Kopieca (Uniwersytet Opolski) otvoril tému vzťahov šľachty a katolíckej cirkvi *Czy postawa górnośląskiej arystokracji względem Kościoła katolickiego była altruistycznym stanowiskiem?* Novú industriálnu éru a meniacu úlohu šľachty v nej reflektoval príspevok Rafała Kowalczyka (Uniwersytet Łódzki) *Śląscy magnaci pieniądza. Aktywność przemysłowa arystokracji śląskiej w okresie budowy państwowego kompleksu przemysłowego przez Hohenzollernów na Górnym Śląsku*. Premeny šľachtickej spoločnosti v rakúskej časti Sliezska si všimol kolega z českého prostredia Jiří Brňovják z Ostravskej univerzity.

Konferencia bola zaujímavým a podnetným podujatím s dôležitou multidisciplinárnu pohľadov rôznych vedných odborov, ktorá má kľúčový význam pri zhodnocovaní tém vývoja istých sociálnych fenoménov alebo skupín. Predstavenie šľachty ako kľúčovej sociálnej vrstvy veľkej časti nášho právno-historického vývoja sa tak stalo výzvou, ktorá, aspoň z nášho uhla pohľadu, bola mimoriadne úspešne uchopená. Zastúpenie účastníkov z viacerých vedných odborov a následná bohatá diskusia v rámci jednotlivých konferenčných vystúpení vytvorili predpoklad pre vedecký diskurz, ktorého podstatné závery obsiahne publikácia – zborník s jednotlivými konferenčnými a diskusnými príspevkami.

Miriám Laclaviková, Štefan Siskovič